

ΤΡ. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ ΧΙ, 28
ΤΗΣ ΜΑΡΚΙΑΝΗΣ. — ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΘΩΜΑ ΦΛΑΓΓΙΝΗ

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΑΠΟ ΤΑ «ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ» ΤΟΜ. 13

ΒΕΝΕΤΙΑ
1976

ΤΡ. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ ΧΙ, 28
ΤΗΣ ΜΑΡΚΙΑΝΗΣ. — ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΘΩΜΑ ΦΛΑΓΓΙΝΗ

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΑΠΟ ΤΑ «ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ» ΤΟΜ. 13

ΒΕΝΕΤΙΑ
1976

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ ΧΙ, 28
ΤΗΣ ΜΑΡΚΙΑΝΗΣ. — ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΘΩΜΑ ΦΛΑΓΓΙΝΗ

Ὁ κώδικας Gr. XI, 28 (coll. 1323) τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης εἶναι σύμμεικτος, τοῦ XVII αἰώνα, καὶ ἔχει περιγραφεῖ ἀπὸ τὸν Elpidio Mioni¹. Στις πληροφορίες πού δίνει ἡ περιγραφή αὐτή, σημειῶνω ἐδῶ μερικές παρατηρήσεις καὶ συμπληρώσεις.

I (φφ. 1 - 8^v) ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ | Τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ | καὶ πανσόφου | ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ | Ψαλλομένη τῇ κε νοεμβρίου μηνός, | τοῖς ἑλλείπουσιν ὕμνοις | ἀναπληρωθεῖσα. | Καὶ τῶ πανιερωτάτῳ, καὶ σοφωτάτῳ | μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας | Κυρίῳ Κυρίῳ | ΜΕΛΕΤΙῶ Τῶ ΤΥΠΑΛΛῶ | ὑπερίτῳ καὶ ἐξάρχῳ πατριαρχικῶ | ταπεινῶς ἀφιερωθεῖσα. | Ἐνετίησιν ἀχΨΓ'. παρὰ | *superiorum permissu*.

Τὴν ἰδέα γιὰ τὴ συγκρότηση καὶ ἔκδοση τῆς Ἀκολουθίας τὴν εἶχε ὁ ἱερέας Θεόδωρος Γρυπάρης· τόπος συγγραφῆς ἡ Ζάκυνθος καὶ χρόνος τὸ 1693. Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα βρίσκονται στὸ τέλος ἀφιερωτικῆς προσφωνήσεως στὸ μητροπολίτη Φιλαδελφείας Μελέτιο Τυπάλδο (φ. 2) : ἡ φήμη τοῦ μητροπολίτη καὶ ὁ σεβασμὸς τοῦ ἱερέα γι' αὐτὸν συνδυάζονται, σ' αὐτὴ τὴν ἀφιέρωση, μὲ τὴν προσδοκία τῆς μεσολάβησεως τοῦ πρώτου γιὰ τὸ τύπωμα τῆς Ἀκολουθίας. Ἀκολουθεῖ (φ. 3^r) προλογικὸ σημεῖωμα πρὸς τὸν ἀναγνώστη. Καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ στὸ προηγούμενο κείμενο, παρ' ὅλους τοὺς κοινούς τόπους, ὑπάρχει ἀμεσότηθα καὶ συντομία². Στὰ φφ. 4 - 8^v περιέχεται ἡ Ἀκολουθία.

Τὰ προσφωνητικὰ κείμενα καὶ ἡ συγκρότηση τῆς Ἀκολουθίας εἶναι τοῦ Θεόδωρου Γρυπάρη, πού ἦταν ἱερέας στὴν Ἁγία Αἰκατερίνη τοῦ Γρυπάρη στὴ Ζάκυνθο, οἰκογενειακὸ του ναό. Ἐν τὸν ταυτίσουμε μὲ τὸν «Θεόδωρο ἱεροδ(ιάκονο) ἴ 1706» πού ἀναφέρει ὁ Λ. Ζώης, τότε θὰ ἦταν ὁ γιὸς τοῦ ἱερέα Πέτρου, τοῦ ὁποίου ὁ πατέρας Παῦλος «μὲ τὴν» ἀπὸ τοῦ

1. ELPIDIO MIONI, *Codices Graeci Manuscripti Bibliothecae Divi Marci Venetiarum*, τ. III, Roma 1972, σ. 147.

2. Καὶ τὰ δύο κείμενα δημοσιεύονται στίς τελευταῖες σελίδες τῆς ἐργασίας αὐτῆς.

1681 διαθήκη του παραγγέλλει νὰ κατασκευάσουν τὸν ν(αὸν) τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Γρ(ιπάρη) ὄντα προηγουμένως μικρὸν ἢ ξύλονον»³.

Σκοπὸς τοῦ Θεόδωρου Γρυπάρη ἦταν νὰ ἀποχτήσει αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἱερεῖς μιὰ φυλλάδα τυπωμένη, ποὺ νὰ περιέχει τὴν Ἀκολουθία τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ποὺ ὑπάρχει βέβαια στὸ Μηναῖο τοῦ Νοεμβρίου, ξεχωρισμένη ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Μερκουρίου, ποὺ συνεορτάζεται, καὶ συμπληρωμένη μὲ τὰ τροπάρια ποὺ χρειάζονται στὸν πανηγυρικό ἐορτασμό. Τὰ τροπάρια αὐτά, ὅπως δηλώνει ὁ Γρυπάρης στὶς προσφωνήσεις του, εἶναι τοῦ Ζακυνθινοῦ λόγιου Ἁγγελοῦ Σουμμάκη (Σουμμακίου ἢ Συμμαχίου) τοῦ νεώτερου⁴, ποὺ μᾶς εἶναι γνωστὸς γιὰ τὶς ὑμνογραφικὲς του ἐπιδόσεις⁵.

Γενικὰ ἡ Ἀκολουθία ἀκολουθεῖ «τὴν τάξιν τοῦ Μηναίου» τῆς 25 Νοεμ-

3. ΛΕΩΝΙΔΑ Χ. ΖΩΗ, Λεξικὸν Ἱστορικὸν καὶ Λαογραφικὸν Ζακύνθου, τ. Α'. Ἱστορικὸν - Βιογραφικὸν, Ἀθήναι² 1963, σ. 140 - 141, λ. Γριπάρη καὶ σ. 30 - 31, λ. Αἰκατερίνη. — ΝΤΙΝΟΣ ΚΟΝΟΜΟΣ, Ἐκκλησίες καὶ Μοναστήρια στὴ Ζάκυνθο, Ἀθήνα 1967, σ. 11 - 14, ὅπου δίνονται στοιχεῖα γιὰ ὀχτὼ ἐκκλησίες τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης στὴ Ζάκυνθο, ποὺ ἀνάμεσά τους εἶναι καὶ ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη Γρυπάρη. — Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ, Ἀναστασίου Γορδίου Ἀπαρίθμησις ἀπασῶν τῶν ἐν τῇ πόλει τῆς Ζακύνθου ἐκκλησιῶν μετ' ἐπιγραμμάτων διστιχῶν ἱαμβικῶν ἐν ἔτει 1689, «Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 8 (1933), σ. 45 - 54, ὅπου δημοσιεύεται ἐπιγράμμα στὴν Ἁγία Αἰκατερίνη τῶν Σιναϊτῶν (σ. 49) καὶ στὴν Ἁγία Αἰκατερίνη τοῦ Γρυπάρη (σ. 52).

4. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΕ ΒΙΑΖΗ, Ὁρθόδοξοι συγγραφεῖς τῆ βᾶσει ἀνεκδότων ἐγγράφων: Γ'. Ἁγγελος Σουμμάκης, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ἔτος Ι', ἀρ. 17 (25 Ἀπριλίου 1890), σ. 133 - 134. — ΖΩΗ, Λεξικὸν Ζακύνθου... ὁ.π., σ. 604. Ὅπως παρατήρησε ὁ Δε Βιάζης καὶ ἐπανέλαβε ὁ Ζώης, παρατηρεῖται σύγχυση, καθὼς ταυτίζονται ὁ παλαιότερος καὶ ὁ νεώτερος Ἁγγελος Σουμμάκης, στὸ ἔργο: Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακύνθου, ἐν Ζακύνθῳ 1880, σ. 327 - 333.

5. Ἀκολουθία[ι] τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ἐκδοθεῖσαι παρὰ Ἁγγέλου Συμμαχίου δόκτωρος Ζακυνθίου [...]. Ἀθήναι 1844 (Δ. ΓΚΙΝΗ - Β. ΜΕΞΑ, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, τ. Β', Ἐν Ἀθήναις 1941, σ. 98, ἀρ. 3434, πρβλ. L. PETIT, Bibliographie des Acolouthies Grecques, Bruxelles 1926, σ. 62 - 69, ὅπου βρῖσκονται συγκεντρωμέναι οἱ ἀκολουθίαι τοῦ ἁγίου Διονυσίου καὶ οἱ ἀνατυπώσεις τῆς παραπάνω ἀκολουθίας). Ἡ πληροφορία ποὺ δίνει ἡ Βιβλιογραφία Γκίνη - Μέξα «Ἀρχικὴ ἔκδοσις τῆ 1703» δὲ μᾶς εἶναι ἀπὸ ἄλλοῦ γνωστή, οὔτε τέτοια ἔκδοσις γνωρίζομε. Τὸ 1703 εἶναι τὸ ἔτος τῆς συγγραφῆς τῆς ἀκολουθίας καὶ τῆς προσφώνησης στὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχη Γαβριήλ, ποὺ ὁ ΚΑΤΡΑΜΗΣ, ὁ.π., σ. 329 - 330, δημοσιεύει ἀπὸ χειρόγραφο τῆς μονῆς Στροφάδων, 36 χρόνια μετὰ τὴ δημοσίευσή της στὶς σ. ιε' - ιε' τῆς ἀκολουθίας (PETIT, ὁ.π., σ. 65). Ἄλλο ὑμνογραφικὸν ἔργο τοῦ Σουμμάκη εἶναι τὸ «Μεγαλυνάριον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς αὐτῆς Ἑορτῆς. Ποίημα Κυρίου Ἁγγέλου Συμμαχίου Δόκτωρος Ζακυνθίου», ποὺ ἐκδόθηκε στὴ σ. 24 τοῦ βιβλίου: Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου φαλλομένη τῆ λ' Ἰανουαρίου Μηνὸς εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γενομένου θαύματος ἐν Ζακύνθῳ [1689], ἐν τῇ τοῦ λοιμοῦ ἀπαλλαγῆ... Ἐνετίησιν 1748 (É. LEGRAND, Bibliographie Hellénique, XVIII αἰ., τ. 1, σ. 355 - 356, ἀρ. 360). Ὁ ΚΑΤΡΑΜΗΣ, ὁ.π., σ. 360, ὑποστηρίζει ὅτι τὸ Μεγαλυνάριον περιλήφθηκε καὶ στὴν α' ἔκδοσις τῆς ἀκολουθίας (LEGRAND, ὁ.π., σ. 78 - 79, ἀρ. 59).

βρίου, πού έορτάζεται ή άγία Αϊκατερίνη, ό άγιος Μερκούριος και ή «άπόδοσις» τής έορτής τών Εϊσοδίων τής Θεοτόκου. Στο φ. 8^ρ σημειώνει την άκολουθη όδηγία για την άκολουθία του "Ορθρου: «*ας τυπωθοῦσι κατά την τάξιν του μηναιου όλαις ή ψαλαϊς του κανόνος μόνον τής άγίας μόνης χωρίς του κανόνος του άγιου Μερκουρίου*».

Άκολουθώντας ό Γρυπάρης την άρχή αυτή και για τις άλλες άκολουθίες τής έορτής τροποποιεί και συμπληρώνει τό περιεχόμενο του Μηναιου. Στόν Έσπερινό, άφου παραγγέλνει να ψαλοῦν τά στιχηρά σέ 8, προσθέτει στη Λιτή δύο στιχηρά ιδιόμελα, ένω αντικαθιστᾶ τό δοξαστικό του Μηναιου με νέο και τό θεοτοκίο με άλλο του ίδιου ήχου από την έορτή τών Εϊσοδίων. Στα άπόστιχα αντικαθιστᾶ τά στιχηρά του άγιου Μερκουρίου με τρία νέα στιχηρά προσόμοια, τό δοξαστικό πού υπάρχει στο Μηναιό τό αντικαθιστᾶ με νέο, διατηρώντας τό θεοτοκίο. Με νέο αντικαθιστᾶ και τό άπολυτικό τής άγίας Αϊκατερίνης και παραγγέλνει να ψάλλεται δύο φορές και τής έορτής τών Εϊσοδίων μία.

Στήν άκολουθία του όρθρου συνεχίζει τις άλλαγές, προσθέτοντας ένα τροπάριο στην πρώτη στιχολογία. Στη δεύτερη στιχολογία προσθέτει επίσης ένα τροπάριο, πού παραγγέλνει να ψάλλεται και σά δοξαστικό, και αντικαθιστᾶ τό θεοτοκίο με άλλο, από την έορτή τών Εϊσοδίων, όμοήχο. Στόν Πολύελο αντικαθιστᾶ τό τροπάριο πού υπάρχει με νέο: τό ίδιο κάνει και για τό ιδιόμελο. Στη συνέχεια, άφου παραγγέλνει να παραλειφτεί ό κανόνας του άγιου Μερκουρίου, προσθέτει δύο μεγαλυνάρια.

Συνολικά προσθέτει έξι τροπάρια και αντικαθιστᾶ όχτώ. Άπό τις άντικαταστάσεις, τρείς γίνονται γιατί τά τροπάρια είναι του άγιου Μερκουρίου, ένω οι υπόλοιπες γιατί κρίνει ότι τά νέα τροπάρια είναι καλύτερα ή ότι θα άρέσουν περισσότερο στους φιλέορτους, άφου είναι προσόμοια λαοφιλών ιδιομέλων. Για τά θεοτοκία τηρεί την άρχή του όμοήχου δοξαστικού - θεοτοκίου (πού δέν τηρείται στο Μηναιό), γι' αυτό κάνει τόσες άντικαταστάσεις ⁶.

6. Δέν είναι εύκολο να βρούμε ποιά Μηναιό χρησιμοποίησε ό Γρυπάρης. Άπό τά έντυπα είδα τά «Μηναια Νοεμβρίου» του 1644 (Γ. ΛΑΔΑ και ΑΘ. ΧΑΤΖΗΝΗΜΟΥ, Προσθήκες, διορθώσεις και συμπληρώσεις στην Έλληνική Βιβλιογραφία του Emile Legrand για τους αιώνες XV, XVI, XVII, Άθήνα 1976, σ. 132 - 133, άρ. 176) και του 1689 (EMILE LEGRAND, Bibliographie Hellénique, XVII αί., τ. V, Paris 1903, σ. 149, άρ. 229). ΈΗ συντομία τους μάς κάνει να σκεφτοῦμε ότι δέν πρέπει να χρησιμοποιήθηκε από τό Γρυπάρη έντυπο Μηναιό, αλλά χειρόγραφο. Άναφέρω για παράδειγμα ότι στόν "Ορθρο τής 25 Νοεμβρίου τά παραπάνω έντυπα Μηναια έχουν μόνο κανόνα και αίνους, ένω οι όδηγίες και οι συμπληρώσεις του Γρυπάρη προϋποθέτουν κείμενο με τροπάρια για τις δύο στιχολογίες και τόν πολυέλο. Τό κείμενο πού δίνει τό «Μηναιον του Νοεμβρίου... υπό ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΑΝΟΥ... Έν Βενετία 1862» είναι πολύ πιό κοντά σ' εκείνο πού είχε μπροστά του ό Γρυπάρης, πράγμα πού ενισχύει την άποψη ότι χρησιμοποίησε χειρόγραφο Μηναιό, γιατί ή έκδοση Κουτλουμουσιανου στήριχτηκε και στη χειρόγραφο

Τὰ δεκατέσσερα νέα τροπάρια τοῦ Σουμμάκη ἀντλοῦν τὰ θέματά τους ἀπὸ τὸ συναξάριο τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης καὶ δὲ συνδέονται καθόλου μὲ τὴ Ζάκυνθο, ὅπως ἴσως θάπρεπε νὰ περιμέναμε (θαύματα τῆς ἁγίας στὴ Ζάκυνθο κλπ.). Ὡς κείμενα κινοῦνται στὸ χῶρο τῆς μεταβυζαντινῆς ὑμνογραφίας, ἀπὸ πλευρᾶς μουσικῆς εἶναι προσόμοια καὶ ὁ λόγος τους εἶναι ἐράνισμα ἀπὸ ὑμνογραφικοὺς κοινούς τόπους καὶ γνωστὰ σχήματα λόγου ⁷.

Πρέπει ἐδῶ νὰ σημειωθεῖ ὅτι αὐτὴ ἡ προσπάθεια γιὰ ἔκδοση Φυλλάδας τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης πραγματοποιεῖται δεκαεφτά χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς περιγραφῆς τῆς μονῆς Σινᾶ, Τεργόβυστο 1710 ⁸, πού περιέχει καὶ τὴν πρώτη ἔντυπη Ἀκολουθία τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης. Αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης καὶ τῆς μονῆς Σινᾶ : ὅπως ἀναφέρθηκε καὶ παραπάνω, στὴ Ζάκυνθο ἔχουμε μαρτυρημένη τὴν ὑπαρξὴ ὀχτῶ ἐκκλησιῶν μὲ τὸ ὄνομά της ⁹.

Σημειῶνω τὶς ἀρχές τῶν τροπαρίων τοῦ Σουμμάκη μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ incipit τῆς Ἀκολουθίας· αὐτὸ πού σημειώνει ὁ Μιονί δὲν εἶναι ἀρχὴ τροπαρίου τοῦ Σουμμάκη, ἀλλ' ἐνὸς ἀπὸ τὰ τροπάρια τοῦ Μηναίου, πού τὸ ἀναφέρει ὁ Γρυπάρης στὶς ὁδηγίες του.

- φ. 4^{r-v} Δεῦτε φιλομάρτυρες πάντες, θίασον συγκροτήσατε,
 φφ. 4^v - 5^r Τίς ἐξειπεῖν ἀγρίως δυνήσεται τὰ ἀριστά σου
 φ. 5^{r-v} Εἰς Ἀλεξάνδρου πόλιν, προθύμως σπεύσωμεν
 φ. 5^v Χαίροις τῶν φιλοσόφων φωστήρ, ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν
 φφ. 5^v - 6^r Ἄγγελος οὐρανόθεν σοφῆ σπουδῆ ἐπέστη, ἐξ ὑψίστου
 φ. 6^r Κάλλει τῷ τῆς ψυχῆς σου θελχθεῖς, παρθενόμαρτυς,
 φ. 6^{r-v} Βασιλέως Θυγάτηρ ὑπάρχουσα, βασιλείαν τὴν ὄντως
 φ. 6^v Τῆς Τριάδος τῆς θείας ἀνεδείχθης ὑπέρομαχος
 φ. 7^r Παρθένων ὁ χορός, ἑναρμόνιον μέλος, παρθένω
 φ. 7^r Μαρτύρων ὁ σύλλογος, πανηγυρίζει παιδρῶς

παράδοση (βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΩΜΑΛΑΚΗ, Κλείς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας ἤτοι εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν, τ. Α', Ἀθῆναι³ 1965, σ. 67 - 70, 132 - 135, 147 - 148). Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ καὶ μιὰ δυσκολία πού δημιουργεῖ ὁ τρόπος πού εἶναι συγκροτημένο τὸ κείμενο τοῦ Γρυπάρη. Ἀπὸ τὴ σελίδα τοῦ τίτλου φαίνεται ὅτι στάλθηκε στὴ Βενετία γιὰ νὰ πάει ἀμέσως στὸ τυπογραφεῖο, μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ μητροπολίτη Φιλαδελφείας Μελέτιου Τυπάλδου. Ἀλλ' αὐτὸ προϋποθέτει λόγιον τυπογράφο πού τυπώνοντας θὰ συνδυάσει τὰ τροπάρια ἐνὸς Μηναίου, πού δὲν κατονομάζεται, μὲ τὰ τροπάρια τοῦ χειρογράφου τοῦ Γρυπάρη, κατὰ τὶς ὁδηγίες του.

7. Πρβλ. Ν. Β. ΤΩΜΑΛΑΚΗ, Κλείς... ὁ.π., σ. 134 - 135.

8. LEGRAND, Bibliographie Hellénique, XVIII αἰ., τ. I, σ. 80 - 81, ἀρ. 61 — PE-TIT, ὁ.π., σ. XXXIV - XXXVII.

9. Βλ. σημ. 3. — Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, Θεσσαλονίκη 1953.

- φ. 7^v *Τὴν φιλοσόφων κορυφήν, Αἰκατερίναν, φιλοσοφούντων*
 φ. 7^v *Δεῦτε πιστοὶ σήμερον, τὴν πάνσοφον ἀθληφόρον ἐγκωμίους*
 φ. 8^v *Χαῖρε φιλοσόφων κλέος λαμπρόν, σοφίας πανσόφον,*
 φ. 8^v *Γλωσσαλγίαν ἔπανσας ἀσεβῆ, πάνσοφε ρητόρων,*

II. Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ κώδικα, ποῦ ὁ Μιονί ὀνομάζει «Λειτουργία ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», ἡ σωστὴ ἐπιγραφή νομίζω ὅτι εἶναι «Τάξεις χειροτονιῶν».

Στὰ δύο τετράδια ποῦ σώζονται (φφ. 11 - 26^v), περιέχονται τρεῖς τάξεις χειροτονιῶν καὶ ἀπὸ αὐτὲς ἡ πρώτη εἶναι ἀκέφαλη καὶ ἡ τρίτη κολοβή. Τὰ κείμενα ποῦ δίνει ὁ κώδικας εἶναι περισσότερο ἀνεπτυγμένα ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα κείμενα τοῦ Εὐχολογίου Goar¹⁰. Ἔτσι ὁ παραλληλισμὸς τους ἀπὸ τὸν Μιονί δὲν εἶναι ἀκριβής. Σημειῶνω ἐδῶ τὶς ἀντιστοιχίες τῶν κειμένων τοῦ κώδικα μὲ τὸ Ἀρχιερατικὸν τοῦ Habert¹¹, μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι τὸ κείμενο τοῦ κώδικα εἶναι γραμμένο γιὰ τὴν περίπτωσιν ποῦ ἱερουργεῖ ἀρχιερέας, ἐνῶ τὸ κείμενο τοῦ Ἀρχιερατικοῦ γιὰ τὴν περίπτωσιν ποῦ ἱερουργεῖ πατριάρχης.

1. (φφ. 11^r - 17^r) Ἀκέφαλο. Ἀρχ. κύκλω. *Εἶτα τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους.* (= Ἀρχιερατικὸν Habert, σ. 45 - 47 Μέρος ε' Τάξεις τοῦ ὑποδιακόνου χειροτονίας, σ. 52 - 56 Μέρος ζ' Εἵσοδος καὶ Τρισάγιον, σ. 66 - 67 Μέρος ζ' Ὅπως ὁ ὑποψήφιος εἰς τὸ ἅγιον εἰσέρχεται βῆμα. Τὸ ἀκέφαλο τμῆμα τοῦ κώδικα ἀντιστοιχεῖ μὲ τὶς σ. 71 στ. 18 ἕως σ. 77).

2. (φφ. 17^r - 25^v) Ἀρχ. Ὅπως γίνεται ἡ τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονία. Ὁ δὲ μέλλων πληρωθῆναι πρεσβύτερος ἵσταται ἐν τῇ σωλῖα. (= Ἀρχιερατικὸν Habert, σ. 106 - 114 Μέρος η' Ὅπως γίνεται ἡ τῶν πρεσβυτέρων χειροτονία).

3. (φφ. 25^v - 26^v) Ἀρχ. Ὅπως γίνεται ἡ τοῦ Διακόνου χειροτονία. Καὶ ἐξελεθόντες δύο Διάκονοι λαμβάνουσι τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι διάκονον. Κολοβό. Τελ. Ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης πάσης πόλεως χώρας καὶ τῶν (= Ἀρχιερατικὸν Habert, σ. 179 - 182 Μέρος θ' Ὅπως γίνεται ἡ τοῦ Διακόνου χειροτονία. Ὡς τὶς σ. 181 στ. 8).

III. Τὸ III καὶ IV μέρος τοῦ κώδικα, κατὰ τὴν περιγραφὴν Μιονί, ἀποτελοῦν ἓνα τετράδιο (τὸ 5^ο φύλλο κομμένο) γραμμένο ὅλο μὲ τὸ ἴδιο χέρι.

1. (φ. 28^v) Ἐπίγραμμα εἰς τὸν ἐξωχότατον καὶ περιβλεπτον κύριον κύριον Θωμᾶν τὸν Φλαγγίνη.

10. Εὐχολόγιον. Sive rituale Græcorum... opera. R. P. JACOBI GOAR, Venetiis³ MDCCXXX, σ. 55 - 63, 242 - 243, 208 - 209, Πρβλ. ΜΙΟΝΙ, ὁ.π.

11. Ἀρχιερατικόν. Liber pontificalis Ecclesiae Graecae... Meditatione et labore ISAACII HABERTI... Parisiis MDCXLIII καὶ MDCLXXVI.

Τὸ ἐπίγραμμα ἐκδίδεται παρακάτω (σ. 203).

2. (φ. 29) *Περὶ ἀκροεντίου* [= ἀνακρεοντείου (;)]. Παραδείγματα καὶ κανόνες μετρικῆς. Στὸ κάτω μέρος τοῦ 29^v, κάτω ἀπὸ διαχωριστικὴ γραμμὴ: *Πολύποδες πλείστους προσφέρουσιν ἐν ἄσμασιν αἶνους, | ἀτάραχον δόξης σύμβολον ἔσσομένης.*

3. (φ. 30^r) *Εἰς ἓνα σταυρὸν ὁποῦ εὐρέθη εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ ἁγίου μάρκου τῶν ἐνετιῶν. ἀπὸ τὸ ἅγιον ξύλον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου.* "Αρχ. *Καὶ τοῦτο γοῦν σοι προσφέρω πανυστάτως. Τελ. καὶ χαρμονὴν ἄληκτον ἐν σεσωσμένοις.* Τὸ ἐπίγραμμα ἀντιγράφτηκε ἀπὸ ἄλλη πηγὴ ἢ ἀπὸ τὸ σταυρὸ τοῦ XII αἰώνα πού ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει στὸν Ἅγιο Μάρκο τῆς Βενετίας, μεταφερμένο ἀφιέρωμα τῆς αὐτοκράτειρας Εἰρήνης, συζύγου τοῦ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ. Ἐχει ἐκδοθεῖ παλιότερα ἀπὸ τὸν Α. Pasini¹² καὶ πρόσφατα στὸ συλλογικὸ ἔργο *Il tesoro di San Marco*¹³. Ὁ ὀλιγογράμματος γραφέας τοῦ κώδικα ἀντίγραψε 16 ἀπὸ τοὺς 17 στίχους τοῦ ἐπιγράμματος μὲ πολλὰ λάθη παραλείποντας τὸν 5.

4. (φ. 30^r) *Εἰς ἓνα δισκάριον ὁποῦ εὐρέθη εἰς τὸν αὐτὸν τόπον* ["Ἅγιο Μάρκο Βενετίας]

*ξύλω κρεμασθεῖς φῶς ἀμανρεῖς ἡλίου
τάφω δὲ κρηφθεῖς ἐνδύεις ἀφθαρσίαν.
τεθεῖς πρόκεισε ζωοποιοὺς ἐστήα,
χήρας δέδεξαι λεπτά, δέξε καὶ τόδε.*

5. (φφ. 31^r - 32^v) *Βιβλίον γραμματικῶν ἐρωτημάτων.* "Αρχ. *Τί ἐστὶ γραμματικὴ; γραμματικὴ ἐστὶν ἐμπειρία τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν, ὡς ἐπὶ πολὺ λεγομένων.*

6. (φφ. 33^r - v) *Περὶ τῶν συνηρημένων κλίσεων.* "Αρχ. *Πόσαι κλίσεις συνηρημέναι; πέντε.*

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΘΩΜΑ ΦΛΑΓΓΙΝΗ

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση τοῦ Θωμᾶ Φλαγγίνη (1578 - 1648) ἔχει ἐξεταστεῖ ἀρκετὰ καὶ πολλὰ ἀπὸ τὶς λεπτομέρειές της ἔχουν φωτιστεῖ¹⁴. Ἐνδεικτικὸ

12. Α. PASINI, *Il tesoro di San Marco in Venezia*, τ. 1 - 2, Venezia 1885 - 1886, σ. 26.

13. *Il tesoro di San Marco. Il tesoro e il museo*, Firenze 1971, σ. 35 - 36 καὶ πίν. XXVIII.

14. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, *Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνημον*, Ἐν Ἀθήναις 1939. (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τ. Θ'). — ΛΘΑΝΑΣΙΟΥ Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, Ἡ Φλαγγίνειος Σχολὴ τῆς Βενετίας, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 35 - 42, ὅπου σύντομη βιογραφία μὲ ὄλη τὴ βιβλιογραφία.

για τὴν ἀκτινοβολία του εἶναι καὶ τὸ ἐπίγραμμα ποῦ δημοσιεύεται ἐδῶ, ἄγνωστο στοὺς βιογράφους του.

Ἡ συνήθεια νὰ χαράζονται ἐπιτύμβια ἐπιγράμματα, ἀλλὰ καὶ ἡ σχετική συντομία τοῦ ἐπιγράμματος, ἴσως θὰ πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴ σκέψη ὅτι γράφτηκε γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Βέβαιο εἶναι πὼς δὲν προτιμήθηκε, ἀφοῦ στὸν τάφο τοῦ Φλαγγίνη χαράχτηκε ἄλλη σύντομη ἐπιγραφή¹⁵.

Ποιὸς εἶναι ὁ ἐπιγραμματοποιὸς δὲν εἶναι εὐκόλο οὔτε ὑπόθεση νὰ γίνεи. Βέβαια τὸ τρίτο μέρος τοῦ κώδικα, ποῦ τὸ περιέχει, θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι γράφτηκε ἀπὸ ἄνθρωπο τοῦ «κλίματος» τῆς ἐλληνικῆς παροικίας Βενετίας, ἴσως ἀπὸ ἓνα δάσκαλο τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς: Κανόνες μετρικῆς, ἓνα ἐπίγραμμα γιὰ τὸν ἰδρυτὴ τῆς Σχολῆς, ἄλλα ἐπιγράμματα ποῦ μαρτυροῦν παλιὰς ἐλληνικὰς δόξας, χαραγμένα σὲ βυζαντινὰ σκευὴ ποῦ βρέθηκαν στὸν Ἅγιο Μάρκο Βενετίας, μαθήματα γραμματικῆς. Ἀλλὰ καὶ ἂν βρῖσκαμε τὸ δάσκαλο, ποῦ ἴσως ἔγραψε τὸν κώδικα, καὶ πάλι αὐτὸς δὲ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ ἐπιγραμματοποιὸς: τὰ πολλὰ του λάθη τὸ ἀποκλείουν.

Ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς εἶναι ἐπίσης ἄγνωστος, ἀφοῦ καὶ ἡ ὑπόθεση ὅτι γράφτηκε γιὰ νὰ χρησιμεύει γιὰ ἐπιτύμβιο δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθεῖ μὲ βεβαιότητα. Ὁριο, ὁ θάνατος τοῦ Φλαγγίνη, 1648. Νομίζω ὅτι τὸ ἐπίγραμμα πρέπει νὰ γράφτηκε ἀμέσως ἢ λίγο μετὰ ἀπὸ τὸ θάνατό του, ἀφοῦ περιορίζεται μόνον σὲ στοιχεῖα τοῦ βίου του, ἐγκωμιάζει τὶς ἀρετὲς του, προεξοφλεῖ τὴν ἀθανασία, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται καθόλου στὴν ἔκφραση τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ Φλαγγίνη ἢ στὴν ἐπιβίωση τοῦ ἔργου του.

Τὸ ἐπίγραμμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα ἐλεγειακὰ δίστιχα. Τὸ παράδοξο καὶ δυσεξήγητο τοῦ θανάτου του ἐπισημαίνουν ἐρωτηματικὰ οἱ δύο πρῶτοι στίχοι. Οἱ ἐπόμενοι τέσσερις ἐκφράζουν ἀπορία γιὰ τὴν ἀδυναμία τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων, τῶν ἀξιωμάτων, τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, κάθε δόξας μπροστὰ στὸ θάνατο. Στὴν ἀποστροφή, τὸ τελευταῖο δίστιχο, ἐκφράζεται ἡ πίστη στὴν ἀθανασία του, ἀφοῦ οἱ ἀρετὲς εἶναι ἀνώτερες ἀπὸ τὸ θάνατο. Ἔτσι κλιμακώνονται τὰ συναισθήματα ἀπὸ τὴν ἐκπληξη γιὰ τὸ ἀπροσδόκητο στὴν ἐξήγησή γιὰ τὸ ἀνθρώπινο ὡς τὴ δικαίωση τοῦ ἐνάρετου.

Ἀναζητώντας πρότυπα τοῦ ἐπιγράμματος, πρέπει νὰ καταφύγουμε στὴν Παλατινὴ Ἀνθολογία. Ἐκεῖ βρῖσκουμε ἐκφραστικὰς ἀντιστοιχίες, συγγένεια στοὺς κοινούς τόπους, στὰ σχήματα καὶ στὸ περιεχόμενο.

Οἱ ἐρωτήσεις στὸ νεκρὸ, ποῦ τὸ περιεχόμενό τους ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του, εἶναι γνώρισμα τῆς ἀρχαίας ποιήσεως, ἔκφραση

15. ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΕΛΟΥΔΟΥ, Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Ἀποικία ἐν Βενετία, Βενετία² 1893, σ. [161].

θρηνητική τοῦ ζωντανοῦ, ποῦ ξέρει πῶς μάταια ζητᾶ τὴν ἀπόκριση τοῦ πεθαμένου¹⁶. Ἡ πίστη ὅτι οἱ ἀρετὲς εἶναι ἀνώτερες ἀπὸ τὸ θάνατο, ποῦ ἐκφράζεται στὸν τελευταῖο στίχο, πρέπει νὰ ἐνταχθεῖ μέσα στὴ γενικότερη οὐμανιστικὴ ἰδεολογία τῶν χρόνων τῆς Ἀναγέννησης, ποῦ ἐπιζεῖ στοὺς κύκλους τῶν λογίων, ἀντίποδα στὴν ἰδεολογία τῆς Ἐκκλησίας ποῦ ἐπικρατεῖ καὶ θεωρεῖ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα μάταια καὶ μοναδικὴ ἐλπίδα τὴν κατὰταξη τοῦ νεκροῦ «ὅπου τὸ φῶς τῆς ζωῆς»¹⁷.

16. Anthologia Graeca epigrammatum Palatina cum Planudea, edidit HUGO STADTMUELLER, τ. I - III, Lipsiae MDCCXCIV. Σημειῶνω μερικοὺς στίχους, ποῦ στὴν περιδιάβασή της μοῦ φάνηκαν παράλληλοι μὲ τοὺς στίχους τοῦ ἐπιγράμματος στὸ Φλαγγίνη.

*Ποῦ σοι κείνα, Μέλισσα, τὰ χούσεα καὶ περίοπτα
τῆς πολυθρῦλήτου κάλλεα φαντασίης;
Ποῦ δ' ὄφρυνες καὶ γὰρα φρονήματα καὶ μέγας ἀυχὴν
καὶ σοβαρῶν Ταρσῶν χρυσοφόρος σπατάλη;*

ΡΟΥΦΙΝΟΥ, Εἰς Μέλισσαν (τ. I, σ. 92, ἀρ. 26, στ. 1 - 4).

*Ποῦ τὸ περίβλεπτον κάλλος σέο, Δωρὶ Κόρινθε;
ποῦ στεφάναι πύργων, ποῦ τὰ πάλοι κτέανα;
ποῦ νηὶ μακάρων, ποῦ δώματα;*

ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΥ, Εἰς Κόρινθον (τ. III, σ. 119, ἀρ. 151, στ. 1 - 3).

*καὶ σε τόσον νίκησε βαρὺς φθόνος. ἀλλ' ἄρα μοῦνον
οὔνομα σὸν κρύψαι καὶ κλέος οὐ δύναται.*

ΑΓΑΘΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ, Εἰς Ἴλιον (τ. III, σ. 120 - 121, ἀρ. 153, στ. 7 - 8).

17. Εὐχολόγιον GOAR, ὁ.π., σ. 423 - 433 περιλαμβάνεται ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἐξοδιαστικοῦ, ποῦ μὲ τὰ ἀναγνώσματα καὶ ἰδίως τοὺς ὕμνους της ἦταν καὶ εἶναι φορέας ἀποτελεσματικὸς γιὰ τὴ διάδοση τῆς δογματικῆς θέσης τῆς Ἐκκλησίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΘΩΜΑ ΦΛΑΓΓΙΝΗ *

cod. Marc. Gr. XI, 28 (coll. 1323), φ. 28^v

Ἐπίγραμμα εἰς τὸν ἐξοχώτατον
καὶ περίβλεπτον κύριον κύριον
Θωμᾶν τὸν Φλαγγίνην

Τίπτε σε ὠκυπέτας κατέτυψε, τίς ἔσχεθ' ἀνάγκη;
τίπτε δὲ οὐ σαυτῶ ἠγορέην ἐδίδου;
ποῦ, μέγανυχε, βίη τελέθει, δοράτων ποῦ ἀκωκή;
ποῦ σου ἦ γ' ἠγορέη, ἄλλακ' ἰνῶν ἔπλε ποῦ;
5 ποῦ, περίβλεπτε, πέλει ἂ βροτοῖσι μάτην ἀποφαίνεις;
κτῆματα, χρήματα ποῦ; ποῦ παρῶσις κλέος;
ζώεις ἔμπης, Φλαγγίνη, μετὰ τέρμα βίου·
ἀρεταὶ γὰρ ἀξίων κρείσσονες εἰσὶ μόρου.

In titulo ἐξωχότατον ... Φλαγγίνη || 1 ὠκυπέτα || ἐσχθὲς ἀνάγκης || 2 οὐκ αὐτῶ ||
4 ἠγοροῖη ... ἰνῶν ἔπλε || 5 ἀβροτοῖσι || 6 παρῶσις

2. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΓΡΥΠΑΡΗ ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΣΤΗΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣΑὐτόγραφα, Cod. Marc. Gr. XI, 28 (coll. 1323), φφ. 2-3^rΑ'. ΑΦΙΕΡΩΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΣΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ
ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΙΟ ΤΥΠΑΛΔΟ

Ζάκυνθος, 30 Ἰουλίου 1693

Πανιερώτατε καὶ Σοφώτατε Δέσποτα,

Τὰ πάντα καλὰ λίαν, ὅσα ἐδημιούργησεν ἡ ἄπειρος Σοφία εἰς κόσμον τοῦ
Κόσμου, καὶ μάλιστα τὰ τῆς πέμπτης οὐσίας σώματα, ὡς τῶν ὑποσεληναίων
τούτων τελεώτερα ὁμοῦ καὶ θαυμασιώτερα. Αὐτοῖς ὅμως Νόας κινουῦντας
5 καθ' ἕκαστον ἢ αὐτῆ δημιουργὸς παρέδωκεν, εἰ καὶ ἠδύνατο αὐτοκίνητα δη-
μιουργεῖσθαι. Τοντίδε οὐτινὸς ἔνεκ' ἄλλου, εἰ μὴ τοῦ ὑποδείξει τοῖς Μικρο-
κόσμοις τὰ ἴδια ἐκποιήματα οὐκ αὐτοκίνητα καὶ αὐτοστηρίκτα ἔχειν.

Ὅθεν κἀγὼ, τύποις θέλων ἐκπέμπειν τὰναπληροῦντα τοὺς ὕμνους τῆς
Πανσόφου Παρθενομάρτυρος Αἰκατερίνης ἄσματα, οἷαπερ ἄνθη νεοσύλλεκτα

* Οἱ διορθώσεις στοὺς στίχους 1-4 εἶναι τοῦ καθηγητῆ κ. Κυριάκου Ἰσαντσάνο-
γλου· τὸν εὐχαριστῶ, καθὼς καὶ τὸν καθηγητῆ κ. Λίνο Πολίτη, ποῦ προσφέρθηκε νὰ
ζητήσῃ τὴ βοήθειά τοῦ κ. Ἰσαντσάνογλου γιὰ χάρη μου.

- 10 παρὰ τοῦ Ζακυνθίου ἐλικῶνος, τοῦ ἄνθεσιν αναάλλοντος ἀρετῶν παντοίων, Ἄγγελου φημί Σουμμακίου, τοῦ ἐν Ζακυνθίοις ἀριστεύοντος, κέκρικα τῇ σκέπῃ σου παραθεῖναι, ἵνα τυπούμενά, τῆς ἐμφύτου εὐωδίας, καὶ τετυπωμένα τοῖς φιλομούσοις περιφερόμενα, τῆς ἰδίας ὠραιότητος μὴ ἐκπέσωσι.
- 14 Τοιοῦτον δέ σοι, πιστεύω, ἐγνωκός σου παρὰ τῆς φήμης τὸ τῆς ἀρετῆς φ. 2^ν μέγεθος, ἐπεὶ, καθάπερ ἐν νεωτάτῃ ἡλικίᾳ | οἶδας διαδέχεσθαι πρεσβυτάτων βραβεῖα, οὕτω καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου καταδέχῃ σοι προσκομίζεσθαι τὸ ἐν ποσότητι μικρὸν τοῦτο. ἔδει μὲν ἐνταῦθα ἐγκωμίων πλέξαι σοι στέφανον, ὡς γὰρ ἡ παρθενομάρτυς τὸν τότε αἰῶνα φύσεως καὶ χαρίτων, οἷον κειμήλιον κατεκόσμει, ὡσαύτως σὺ τὸν ἐνεστῶτα, οὐ μόνον κατακοσμείς, ἀλλὰ 20 καὶ καταπλουτίεις, Σοφίας ἔξω καὶ ἔσω Γυμνάσιον καὶ ἀσίγητος γλῶσσα, ἐπὶ τε καθέδρας καὶ ἄμβωνος γιγνωσκόμενος, ἦν οἶος ᾧ, τῇ σῇ φήμῃ ἄλις ἀντιφωνῆσαι. ὅθεν τῇ εὐφημίᾳ σου ἠθόμενος συγῶση γλώττῃ, ἐμαντὸν καὶ τότε τῇ σκέπῃ σου εὐλαβῶς παρατίθημι.
- Ζακυνθόθεν, ἑκατομβαιῶνος δεκάτῃ μετ' εἰκάδα, ἔτει τῆς ἐνσάρκου τοῦ 25 Κυρίου ἐπιφανείας ,αχ'λγ'

τῆς σῆς πανιερότητος
Δοῦλος εὐτελής καὶ ἐλάχιστος
Θεόδωρος ἱερεὺς ὁ Γρουπάρης

Β'. ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ

- φ. 3^τ Φιλομαθὲς ἀναγνώστα,
Πηλίκᾳ ἤ τὰ ἐκ τοῦ Ζακυνθίου ἐλικῶνος νεοσύλλεκτα ἄνθη εἰς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς κειμένον στεφάνου τῆς Πανσόφου Παρθενομάρτυρος Αἰκατερίνης, οὐχ ὑψηγοῦμαί σοι, ἄλις γὰρ ἔχεις ἐκ τε τοῦ τόπου καὶ 5 τῶν πραγμάτων τὴν ἐπιστήμην. Ἄγγελος, ὅτι ἐξῆκεν, ὁ Σουμμακίος, γέννημα μὲν, ὡς εὐπατριδῆς, Ζακύνθου, θρέμμα δὲ τῶν ἀρετῶν, ὡς Ἑλλάδος, καὶ ἐσπερίων θαῦμα φανείς. ἔτι δέ, ὅτι ἡ χριστονούμφετος Αἰκατερίνα ἐνθάδε μεγαλύνεται, ἧς μόναι πρὸς ἔπαινον ἐπαρκοῦσιν αἱ ἐπωνυμῖαι. ἀλλὰ σοι τουτὶ μόνον φημί, ἀφορμησαί με πρὸς τὸ ἐντυπῶσαι ταῦτα, ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ἀρίαν 10 ἄκρας μου εὐλαβείας, ὥστε, οὐκ οἶον ἐν τῷ πατρικῷ μου Ναῶ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς εὐκτηρίοις τῆς Ἀθληφόρου οἴκοις, πάντες οἱ φιλοπαρθενομάρτυρες ἱερεῖς πεπληρωμένῃ ἐν πᾶσιν ἔχωσι τὴν ἀκολουθίαν τῆς αὐτῆς Πανηγύρεως, εἰς παντελεῖ εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν. Ἐρρωσθε.

ΤΡ. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ

RIASSUNTO

T. SCLAVENTIS, *Osservazioni sul codice marciano greco XI, 28. Epigramma per Tommaso Flangini*, pp. 195 - 204.

Vengono formulate osservazioni e fornite note complementari alla descrizione di E. Mioni del cod. *Marc. Gr. XI, 28* (coll. 1323) che contiene: I. Acoluthia di S. Caterina, elaborata dal sacerdote Teodoro Griparis di Zante nel 1693, con «troparia» di Angelo Summakis il giovane. L'Acoluthia venne mandata a Venezia per la stampa ed è dedicata all'arcivescovo di Filadelfia Meletio Tipaldos. II. Rituale di ordinazioni. III. Epigrammi, esempi e regole di metrica e capitoli di grammatica.

Si pubblica un epigramma composto in occasione della morte di Tommaso Flangini (1578 - 1648), fondatore dell'omonimo Collegio Greco di Venezia.

